

MAGDALENA MAGIERA*

Centrum „Spycimierskie Boże Ciało” – od idei do realizacji

STRESZCZENIE | Niniejszy artykuł odnosi się do inwestycji Centrum „Spycimierskie Boże Ciało”, zlokalizowanej w gminie Uniejów w województwie łódzkim. Powstawała ona w latach 2021–2024. Opracowanie ma na celu przedstawienie genezy powstania tego obiektu oraz jego roli w podtrzymywaniu niematerialnego dziedzictwa, jakim jest usypywanie kwiatnych dywanów z okazji procesji Bożego Ciała. Główna część opracowania przedstawia etapy powstawania omawianego ośrodka kulturalno-edukacyjno-muzealnego. Omówiono tu również ofertę obiektu i ważniejsze wydarzenia odbywające się w jego murach. Podkreślono rolę, jaką odgrywają depozytariusze w rozwoju tego typu inicjatyw. Centrum „Spycimierskie Boże Ciało”, pomimo krótkiego okresu funkcjonowania, do tej pory odnosi sukcesy i wciąż się rozwija. Może ono stanowić wzorzec dla istniejących oraz dopiero powstających muzeów dotyczących niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

SŁOWA KLUCZOWE | Spycimierz, Centrum „Spycimierskie Boże Ciało”, kwietne dywany, niematerialne dziedzictwo kulturowe, depozytariusze

* Magdalena Magiera, Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk Geograficznych, Instytut Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej, ul. S. Kopcińskiego 31, 90-142 Łódź, <https://orcid.org/0009-0006-9160-5225>; e-mail: magdalena.magiera@edu.uni.lodz.pl

Received: 24.04.2025. Accepted: 31.05.2025. Published: 30.11.2025.

© by the author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Funding information: Not applicable. **Conflicts of interests:** None. **Ethical considerations:** The Authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication.

The Spycimierz Corpus Christi Centre: From the Concept to the Realisation

SUMMARY | This article pertains to the investment project “Spycimierz Corpus Christi Centre”, located in the Uniejów municipality in the Łódź Voivodeship. The centre was developed between 2021 and 2024. The purpose of this paper is to present the origins of the facility and its role in preserving the intangible cultural heritage of creating floral carpets for the Corpus Christi procession. The main section of the article outlines the stages of the development of this cultural, educational, and museum centre. It also discusses the centre’s offerings as well as highlights the key events held within its premises. Special attention is paid to the role of tradition bearers (depositaries) in the growth of such initiatives. Despite its relatively short period of operation, the Spycimierz Corpus Christi Centre has already achieved significant success and continues to grow. It may serve as a model for both the already existing and the emerging museums dedicated to intangible cultural heritage.

KEYWORDS | Spycimierz, Spycimierz’s Corpus Christi Centre, flower carpets, intangible cultural heritage, depositary

Wprowadzenie

Obecnie obserwuje się zjawisko zanikania tradycji i obyczajów świadczących o odrębności i kulturze danej grupy ludzi zamieszkujących konkretny obszar. W celu ich konserwacji powstały liczne dokumenty mające za zadanie ochronę tych niematerialnych wartości. Pierwsze tego typu dokumenty powstawały już w latach 60. XX w., gdy UNESCO i Międzynarodowa Rada Muzyki współtworzyły program o tradycyjnej muzyce w różnych miejscach na Ziemi¹. Jednakże kluczowym rokiem dla ochrony dziedzictwa niematerialnego na świecie był rok 2003. Wtedy właśnie w Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa

1 H. Schreiber, *Dwadzieścia lat Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego: międzynarodowe konteksty i polskie doświadczenia*, [w:] *Niematerialne dziedzictwo kulturowe. Zbiór dokumentów*, red. H. Schreiber, Warszawa 2023, s. 18–48.

kulturowego² za niematerialne dziedzictwo uznano m.in. tradycje i przekazy ustne, a także zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne (art. 2.2 a i c). Polska jako członek tej Konwencji zobowiązała się do aktywnej ochrony tego dziedzictwa. Jest ono rozumiane jako różnego rodzaju przedsięwzięcia, mające na celu zapewnienie jego przetrwania. Należy do nich identyfikacja, dokumentacja, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie (art. 2.3). Duże znaczenie dla Konwencji miało w szczególności Zalecenie w sprawie ochrony tradycyjnej kultury i folkloru z 15 listopada 1989 r.³ Pierwsze z rekomendowanych działań w tym dokumencie miało dotyczyć inwentaryzowania folkloru, katalogowania go i tworzenia jego klasyfikacji. Zachowanie spuścizny kulturowej miało obejmować organizację archiwów, muzeów, skansenów itp. Natomiast zapewnienie przetrwania miało być realizowane poprzez kształcenie i badania naukowe oraz wspieranie społeczności, która podtrzymuje daną tradycję⁴.

Konwencja jest do dziś podstawą dla sporządzania Listy reprezentatywnej niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości (od 2008 r.), Listy reprezentatywnej niematerialnego dziedzictwa kulturowego wymagającego pilnej ochrony oraz Rejestru dobrych praktyk (od 2009 r.)⁵. Do wpisania na międzynarodową listę uprawnia uprzednie umieszczenie danego elementu dziedzictwa w krajowym rejestrze.

Jednym ze skutków ratyfikowania przez Polskę przywołanej wcześniej Konwencji było obowiązkowe zinwentaryzowanie kulturowych zasobów niematerialnych. W tym celu utworzono Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, którą prowadzi minister kultury i dziedzictwa narodowego wraz z Narodowym Instytutem Dziedzictwa. Istnieje ona od 2014 r. i niesie ze sobą głównie wartość informacyjną⁶. Najnowsze dane

2 Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r., Dz.U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018.

3 *Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore*, 15 November 1989, „Records of the General Conference Twenty-fifth Session”, Paris, 17 October to 16 November 1989, vol. I – Resolutions, s. 238–243.

4 A. Przyborowska-Klimczak, *Międzynarodowa ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturalnego*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2005, t. 3.

5 <https://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/> [dostęp: 11.02.2025].

6 <https://niematerialne.nid.pl/krajowa-lista-niematerialnego-dziedzictwa-kulturowego/> [dostęp: 11.02.2025].

wskazują, że do tej pory wpisano na nią 108 przejawów żywego dziedzictwa niematerialnego Polski⁷. Zgłoszony do niej element dziedzictwa niematerialnego musi spełniać wymogi dotyczące zgodności z definicją niematerialnego dziedzictwa kulturowego Konwencji, musi być przekazywany od pokoleń i wciąż odtwarzany przez konkretne grupy. Warunkiem jest również przygotowanie rzetelnego planu ochrony danego przejawu oraz zgłoszenie wniosku przez szeroką zainteresowaną grupę (wspólnotę)⁸.

Aspekt przedmiotowy dziedzictwa niematerialnego obejmuje to, co chcemy poddać ochronie, natomiast aspekt podmiotowy odnosi się do osób, które inicjują świadome działania mające zabezpieczać dany element kulturowy i przekazywać go kolejnym pokoleniom. Zatem kluczową rolę w ochronie dziedzictwa niematerialnego stanowi lokalna społeczność lub jej część, która w literaturze określana jest mianem depozytariusza. Pojęcie to podkreśla, iż społeczność nie jest właścicielem danej spuścizny, ale pełni ona funkcję jej opiekuna i jest za nią odpowiedzialna⁹.

Ważne jest zatem, aby społeczność depozytariuszy niematerialnego dziedzictwa miała odpowiednie warunki do podtrzymywania swoich tradycji i zwyczajów nie tylko w skali mikro, ale także w odniesieniu do kraju czy środowiska międzynarodowego. W tym celu władze samorządowe mogą podejmować decyzje o tworzeniu np. komórek czy obiektów, które będą stanowiły miejsce podtrzymywania tradycji i szerzenia informacji o niej. Dla jednostki terytorialnej dziedzictwo może być podstawą podtrzymywania tożsamości lokalnej, zatem zapewnienie miejsca służącego jego ochronie jest wskazane, a nawet konieczne¹⁰.

W literaturze zwraca się uwagę na konieczność zerwania z dotychczasowym stereotypem muzeum jako miejsca gromadzenia eksponatów na rzecz kreowania instytucji opartych na aktywności społecznej. Zaleca się, aby istniejące już instytucje kultury zwróciły uwagę na rolę nie tylko dziedzictwa,

⁷ Tamże.

⁸ <https://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/listy-dziedzictwa-niematerialnego/krajowa-lista/> [dostęp: 11.02.2025].

⁹ K. Smyk, *Pojęcie depozytariusza niematerialnego dziedzictwa kulturowego w polskim dyskursie heritologicznym*, „Literatura Ludowa. Journal of Folklore and Popular Culture” 2024, t. 68, nr 1–2, s. 7–20.

¹⁰ A. Pawłowska, *Ochrona dziedzictwa kulturowego jako zadanie samorządu gminnego*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2019, t. 10(2), s. 199–213.

ale także społeczności, która jest jego depozytariuszem¹¹. Konieczne jest przyjęcie holistycznego spojrzenia na ochronę dziedzictwa niematerialnego i podtrzymanie wiedzy o nim za pomocą nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych¹². W obecnych czasach muzeum to coś więcej niż archiwum kolekcjonujące artefakty. Niematerialność dziedzictwa, które chce się chronić i przekazać kolejnym pokoleniom, wymaga ludzkiego zaangażowania, które kiedyś było możliwe tylko przez bezpośrednie interakcje. Dziś istnieje możliwość przekazywania wiedzy o tradycjach poprzez rejestrację medialną i postępującą wirtualizację¹³.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie procesu powstawania obiektu Centrum „Spycimierskie Boże Ciało” (dalej: Centrum) oraz jego roli w podtrzymywaniu niematerialnego dziedzictwa, jakim jest tworzenie kwiatnych dywanów z okazji procesji Bożego Ciała. Tradycja ta została wpisana zarówno na Krajową Listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jak i na Listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości UNESCO. Centrum to inwestycja wyjątkowa w skali całego regionu, która dzięki zaangażowaniu lokalnej społeczności i sympatyków działa od połowy 2024 r.

Tłem rozważań jest przegląd wybranych inwestycji służących ochronie dziedzictwa kulturowego, a w szczególności tego niematerialnego w Polsce. Ze względu na fakt, iż obiekty te nie są powszechnie omawiane w literaturze, w celu nakreślenia tła tematycznego posłużono się źródłami internetowymi, a w szczególności oficjalnymi stronami muzeów. Przedstawiane w pracy informacje dotyczące Centrum pozyskiwane były w głównej mierze bezpośrednio od pracowników oraz z oficjalnej strony internetowej tej instytucji¹⁴. Materiały fotograficzne wykonano osobiście podczas wizyty w obiekcie 1 marca 2025 r.

11 J. Blake, *Museums and safeguarding intangible cultural heritage – facilitating participation and strengthening their function in society*, „International Journal of Intangible Heritage” 2018, t. 13(1), s. 18–32.

12 A. Góral, *E-dziedzictwo – potencjał cyfryzacji w zakresie zachowania ciągłości przekazu niematerialnego dziedzictwa kulturowego*, „Zarządzanie w Kulturze” 2012, t. 13(1), s. 87–100.

13 D. Folga-Januszevska, *Muzeum: definicja i pojęcie czym jest muzeum dzisiaj?*, „Muzealnictwo” 2008, t. 49, s. 200–203.

14 Podziękowania należą się pracownikom Centrum „Spycimierskie Boże Ciało”, którzy udostępniali informacje dotyczące inwestycji i służyli pomocą na etapie przygotowywania artykułu, oraz dyrektorowi obiektu, dr. Jędrzejowi Kałużnemu.

Przegląd innowacyjnych inwestycji służących ochronie dziedzictwa

Wraz z rosnącą świadomością dotyczącą roli niematerialnego dziedzictwa wśród lokalnych społeczności pojawia się potrzeba powoływania instytucji czy tworzenia obiektów, które byłyby miejscem służącym jego podtrzymywaniu. W celu przybliżenia tematyki wybrano sześć obiektów z całej Polski, które mogą stanowić interesujący przykład miejsc służących kultywacji lokalnych tradycji. Zdecydowano się pokazać przekrój zarówno starszych, jak i najnowszych inwestycji, które promują różne elementy dziedzictwa. Jednakże nie przytoczono w pracy wszystkich obiektów w Polsce, które odnoszą się do tej tematyki, ponieważ ich zbiór jest bardzo liczny, a instytucji wciąż przybywa.

Jedną ze starszych instytucji jest Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie. Muzeum to istnieje od wielu lat, ponieważ oficjalnie rozpoczęło działalność w 1968 r. W ramach instytucji funkcjonuje sześć działów: Rękopisów i Starodruków, Literatury i Prasy, Muzyki, Sztuki i Pamiątek po Pisarzach, Fotografii i Dokumentów Życia Społecznego oraz Oświatowo-Audiowizualny. Celem instytucji jest gromadzenie, konserwacja i upowszechnianie dorobku niematerialnego kaszubsko-pomorskiego¹⁵. Muzeum we współpracy z innymi instytucjami, tj. Państwową Szkołą Muzyczną im. Fryderyka Chopina, Wejherowskim Centrum Kultury i Miejską Biblioteką Publiczną im. Aleksandra Majkowskiego, wydaje „Wejherowski Rocznik Kulturalny”. Muzeum znajduje się w zabytkowym budynku, który został przystosowany do współczesnych potrzeb. Strona internetowa instytucji oferuje również zbiory wirtualne, ale także wprowadza nowe interesujące narzędzia dla promocji kultury kaszubskiej. Seria „Minuta z kaszebską literaturą” to cykl krótkich filmów udostępnianych w serwisie YouTube, w których pracownicy Muzeum prezentują fragmenty dzieł literatury kaszubskiej. Aktywizacja odbiorców polega na odgadnięciu autora i tytułu dzieła¹⁶. Innowacyjnym rozwiązaniem jest także „Kaszubski Spichlerz Pamięci”, w którym udostępniane są wywiady z rodowitymi Kaszubami, opowiadającymi o swojej

15 <https://www.muzeum.wejherowo.pl/d/o-muzeum/historia/historia-muzeum/?cat=18> [dostęp: 21.02.2025].

16 <https://www.muzeum.wejherowo.pl/d/aktualnosci/komunikaty/czy-znasz-rodzima-literature-zapraszamy-na-minutke-cz-20/?cat=62> [dostęp: 21.02.2025].

historii w języku kaszubskim¹⁷. W muzeum organizowane są wydarzenia, takie jak Sympozjum Kaszubskie, Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Kaszuby–Pomorze–Słowiańszczyzna – historia, kultura, język” czy koncerty muzyki ludowej. Do wyjątkowych działań na rzecz dziedzictwa niematerialnego należały np. roczne Kursy Tańca Kaszubskiego, które odbyły się do tej pory trzykrotnie. Zajęcia prowadzone są przez doświadczonych tancerzy i zespoły folklorystyczne z regionu.

Inną interesującą inicjatywą jest Muzeum Wikliniarstwa i Chmielarstwa w Nowym Tomysłu, które jest oddziałem Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie. Pozostałe cztery oddziały znajdują się w innych miejscowościach w Wielkopolsce i zajmują się młynarstwem, łowiectwem, pszczelarstwem i gospodarką mięsną¹⁸. Plecionkarska tradycja jest w tym miejscu kultywowana od pokoleń, dlatego miasto dokładało wszelkich starań, aby ową tradycję podtrzymać. Obiekt powstał w 1985 r. w dwóch zabytkowych budynkach, które są pozostałością po osadnictwie olęderskim w regionie. Główna siedziba muzeum znajduje się w budynku mieszkalnym z XVIII w., natomiast drugi obiekt stanowi charakterystyczny budynek inwentarski. Odremontowane budynki są miejscami wystaw w zakresie wikliniarstwa i chmielarstwa. Poza tradycyjną funkcją muzealną wykorzystuje się je również do prowadzenia warsztatów, lekcji muzealnych i pokazów z zakresu przetwórstwa wikliny. Wspomniane muzeum jest organizatorem większych wydarzeń związanych z dziedzictwem niematerialnym w tym zakresie, tj. plenerów wikliniarskich, spotkań młodych plecionkarzy czy Ogólnopolskiego Konkursu Plecionkarskiego¹⁹.

Jedną z wzorcowych placówek jest Międzynarodowe Centrum Kultury (dalej: MCK) w Krakowie, mieszące się w zabytkowej kamienicy „Pod Kruki” przy Rynku Głównym 25²⁰, z okien której można było w przeszłości obserwować takie wydarzenia jak hołd pruski czy insurekcja kościuszkowska. Instytucja ta powstała w 1991 r. Jej głównym zadaniem jest podtrzymywanie

17 <https://spichlerzkaszubski.pl/page/start.php> [dostęp: 21.02.2025].

18 A. Jełowicki, *Prezentacja badań niematerialnego dziedzictwa kulturowego w muzeum narodowym rolnictwa w Szreniawie*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Muzealnej” 2019, t. 6(1), s. 71–85.

19 <https://muzeum-szreniawa.pl/muzeum-w-nowym-tomyslu/> [dostęp: 13.02.2025].

20 B. Weźgowiec, *Materiałne i niematerialne dziedzictwo Europy Środkowej w praktykach Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie*, „Perspektywy Kultury = Perspectives on Culture” 2023, t. 41(2/2), s. 337–354.

dziedzictwa kulturowego z uwzględnieniem relacji na polu międzynarodowym. MCK nie jest typowym muzeum, ponieważ jego działalność jest interdyscyplinarna. Oprócz wystawczo-muzealnego charakteru wyróżnia się ono działalnością badawczą, która przejawia się w organizowanych konferencjach, seminariach czy własnym czasopiśmie i wydawnictwie. Obiekt, w którym zlokalizowano MCK, został odpowiednio zmodernizowany i poszerzony o przestrzeń do celów wystawowych, sale konferencyjne, seminaryjne oraz bibliotekę z czytelnia²¹.

Niematerialnym dziedzictwem, które wymaga szczególnej ochrony, jest mitologia słowiańska. Ze względu na katolicką kulturę w Polsce mitologia kojarząca się z pogańską przeszłością została zapomniana. Jednak stanowi ona cenny dorobek dawnych ludów żyjących na polskich ziemiach. Mitologia słowiańska nie jest umieszczona na żadnej z list stanowiących o ochronie dziedzictwa niematerialnego, dlatego działania podejmowane przez społeczność i samorządy są istotne. W 2017 r. powstało Muzeum Mitologii Słowiańskiej w gminie Starogard Gdański, którego celem była popularyzacja wiedzy o wierzeniach Słowian. Muzeum Mitologii Słowiańskiej jest jedynym i pierwszym w Europie tego typu obiektem. Powstało ono dzięki współpracy Gminnego Ośrodka Kultury i Sportu Grodzisko Owidz i Stowarzyszenia Ekologiczno-Kulturalnego „Wspólna Ziemia”²². Wyjątkowo finansowanie tej instytucji pozyskiwano, oprócz dotacji, także ze zbiorów internetowych oraz przekazywanego 1% podatku za rok 2016²³. Wspominany obiekt muzealny obejmuje zarówno nowy budynek Muzeum Mitologii Słowiańskiej, jak i zrekonstruowany wczesnośredniowieczny gród. Na terenie całego kompleksu organizowane są różne wydarzenia, m.in. Festiwal Baby Jagi, Festiwal Mitologii Słowiańskiej czy Wianki na Grodzisku, odnoszące się do słowiańskich obrzędów, przyciągające społeczności lokalne i turystów. Ponadto działalność instytucji polega też na gromadzeniu literatury przedmiotu, a także – od 2020 r. – na wydawaniu książek traktujących o kulturze Słowian. Część z nich jest dostępna w wersji elektronicznej.

Innowacyjną realizacją z zakresu ochrony i promocji lokalnego dziedzictwa kulturalnego jest Instytut Dziedzictwa Niematerialnego Ludów Karpackich, będący oddziałem Małopolskiego Centrum Kultury SOKÓŁ

21 <https://mck.krakow.pl/misja-statut-logo> [dostęp: 11.02.2025].

22 <https://owidz.pl/poznaj-nas/muzeum-mitologii-slowianskiej/> [dostęp: 21.02.2025].

23 <https://polakpotrafi.pl/projekt/muzeum-mitologii-slowianskiej> [dostęp: 21.02.2025].

z siedzibą w Nowym Sączu. Jako samorządowa instytucja kultury istnieje od 1975 r., którą zorganizowało województwo małopolskie²⁴. Natomiast Instytut Dziedzictwa Niematerialnego Ludów Karpackich jest nowym obiektem otwartym w styczniu 2024 r., który zlokalizowano w wyremontowanym i zmodernizowanym Domu Podhalan w Ludźmierzu. Finansowanie prac w wysokości 25 mln zł pozyskano ze środków unijnych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego²⁵. Celem Instytutu jest ochrona dziedzictwa niematerialnego, do którego zalicza się np. piśmiennictwo ludowe, gawędziarstwo, muzyka, tradycyjne stroje oraz ich adaptacja, która pozwala przetrwać tradycjom²⁶. Ponadto w ramach Instytutu powołano Honorową Radę Programową o charakterze społecznym, która jest organem doradczym, mającym za zadanie inicjować kierunki działalności instytutu, opiniować plany rozwoju i sprawozdania z jego działalności. W jej skład wchodzi depozytariusze dziedzictwa, w tym samorządowcy, artyści, eksperci czy naukowcy²⁷. W ramach Instytutu działa „Pracownia Muzyczna” tańca ludowego, która prowadzi działania edukacyjne z zakresu przekazywania młodszymi pokoleniom dorobku muzycznego niematerialnego ludów karpackich, takie jak gra na cymbałach czy piszczałkach. Działalność ta jest ułatwiona dzięki współpracy ze Związkiem Podhalan w Polsce. Ponadto Instytut angażuje lokalną społeczność, organizując warsztaty, np. kuśnierskie, wyrobu i gry na dudach czy pisanie ikon²⁸.

Kolejnym unikatowym obiektem jest Bieszczadzkie Centrum Dziedzictwa Kulturowego, które jest samorządową instytucją na poziomie powiatu bieszczadzkiego, działającą od sierpnia 2024 r. Zlokalizowano go w zabytkowym budynku rafinerii „Fanto” w Ustrzykach Dolnych, która działała na przełomie XIX i XX w. Jego celem jest, tak jak większości wymienionych obiektów, ochrona, promocja i odnowa dziedzictwa kulturowego regionu. Budynek został gruntownie wyremontowany, w tym zorganizowano sale multimedialne, strefy wystaw i warsztatów oraz salę koncertową. Projekt finansowany był w większości z dotacji państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego: Islandii, Lichtensteinu i Norwegii. Niewielki wkład finansowy w przedsięwzięcie miały Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

24 <https://mcksokol.pl/instytucja> [dostęp: 19.02.2025].

25 <https://mcksokol.pl/aktualnosc/dom-podhalanski-zmienia-sie> [dostęp: 19.02.2025].

26 <https://dziedzictwokarpat.pl/badania> [dostęp: 19.02.2025].

27 <https://dziedzictwokarpat.pl/honorowa-rada-programowa-1> [dostęp: 19.02.2025].

28 <https://mcksokol.pl/aktualnosc/dom-podhalanski-zmienia-sie> [dostęp: 19.02.2025].

oraz powiat bieszczadzki²⁹. Wraz z dniem otwarcia Bieszczadzkiego Centrum zorganizowano na jego terenie Festiwal Produktów Podkarpackich, dodatkowo zachęcający do odwiedzenia tego miejsca przez ludność lokalną oraz turystów³⁰. Oprócz tego instytucja oferuje cykl spotkań „Bieszczadzka Akademia” czy warsztaty rękodzielnicze.

Przegląd wybranych obiektów i instytucji służących ochronie dziedzictwa niematerialnego pozwolił stwierdzić, iż innowacyjne działania są coraz częściej wdrażane w muzealnictwie. Często samorządy zaangażowane są w tworzenie miejsc podtrzymywania tradycji, jednakże wkład ze strony Unii Europejskiej odgrywa znaczącą rolę, ponieważ niekiedy dotacje z UE pokrywają większość kosztów inwestycji. Dofinansowanie projektów z zakresu kultury w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych w okresie 2007–2013 nie mogło być wyższe niż 85% kosztów kwalifikowanych. Unijne wsparcie finansowe w drugim okresie programowania (2007–2013) obejmowało m.in. projekty z zakresu utrzymania i ochrony dziedzictwa regionalnego i lokalnego³¹. Znaczący wpływ na wysokość dofinansowania miało to, czy projekt przyniesie długofalowe efekty w rozwoju społeczno-gospodarczym regionów. Kluczowym elementem był dobrze opracowany plan działalności kulturalnej i edukacyjnej obiektu w dłuższej perspektywie czasowej³². Dodatkowo zaangażowanie ludności i społeczności lokalnych jest nieodzownym elementem istnienia tych instytucji i pomaga w podtrzymywaniu tożsamości i poczucia przynależności. Miejsca kultywacji dziedzictwa niematerialnego organizowane są w budynkach zabytkowych (już istniejących) oraz w nowopowstałych, jednak w ogólnym ujęciu nie wpływa to na poziom oferty i prowadzoną działalność.

29 <https://rzeszow.tvp.pl/76497273/bieszczadzkie-centrum-dziedzictwa-kulturowego-w-budynku-rafinerii-fanto> [dostęp: 19.02.2025].

30 <https://przemysl.naszemiasto.pl/otwarcie-bieszczadzkiego-centrum-dziedzictwa-kulturowego/ar/c7-9775937> [dostęp: 19.02.2025].

31 S. Madej, M. Madej, *Finansowanie dziedzictwa kulturowego z funduszy UE*, „Ekonomia. Wrocław Economic Review” 2015, t. 21(4), s. 43–59.

32 E. Pędziwiatr, *Ewolucja finansowania sektora kultury na poziomie regionalnym ze środków Unii Europejskiej*, „Europa Regionum” 2017, t. 33, s. 93–102.

Początek idei oraz przebieg inwestycji

Za początek idei Centrum można uznać rok 2015. Wtedy to lokalna społeczność zaczęła podejmować działania na rzecz podtrzymywania i promowania tradycji usypywania kwiatnych dywanów w bardziej sformalizowany sposób. 2 marca 2016 r. powstało parafialne stowarzyszenie Spycimierskie Boże Ciało, które zrzesza mieszkańców najbardziej zaangażowanych w aktywności na rzecz tego niematerialnego dziedzictwa. Jednocześnie w tym samym roku burmistrz Uniejowa Józef Kaczmarek zlecił wstępne prace mające na celu stworzenie Centrum Spycimierskiego. Pierwszym etapem było przygotowanie koncepcji budynku wraz z wizualizacjami, której autorem był Bartosz Hunger, będący kierownikiem Katedry Architektury Wnętrz ASP w Łodzi. Etap ten był w całości sfinansowany z budżetu gminy Uniejów, a jego kwota wynosiła 10 tys. zł (informacje pozyskane od pracowników Centrum).

W tym samym okresie, dzięki współpracy stowarzyszenia parafialnego Spycimierskie Boże Ciało z władzami gminy Uniejów, podjęto działania mające na celu wpisanie tradycji na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego Polski. Inicjatorami tegoż przedsięwzięcia byli burmistrz Uniejowa Józef Kaczmarek, proboszcz lokalnej parafii Wojciech Kaźmierczak oraz prezes parafialnego stowarzyszenia Spycimierskie Boże Ciało Maria Pełka³³. Po licznych konsultacjach oraz zbieraniu podpisów pod wnioskiem 14 lutego 2018 r. dokonano wpisu procesji Bożego Ciała z tradycją kwiatnych dywanów w Spycimierzu na ową listę. Decyzję Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego odebrali przedstawiciele spycimierskiej społeczności 22 października 2018 r. na uroczystej Gali Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego w Teatrze Stanisławowskim w Łazienkach Królewskich w Warszawie³⁴.

Niedługo po tym wydarzeniu, bo już 7 grudnia 2018 r., ogłoszono pierwszy przetarg na sporządzenie dokumentacji projektowej obiektu w oparciu o opracowaną wcześniej koncepcję. O wyborze biura projektowego zdecydował drugi przetarg, ogłoszony 19 marca 2019 i rozstrzygnięty 20 maja 2019 r. Najkorzystniejszą ofertę złożyło biuro projektowe Architekt Radosław Guzowski z Warszawy, z którym podpisano umowę 27 maja 2019 r. Pracownia architektoniczna sporządziła dokumentację projektową, która

33 A. Szoszkievicz, „Droga” spycimierskiego Bożego Ciała do UNESCO, „Biuletyn Uniejowski” 2022, t. II, s. 125–140.

34 <https://spycimierskiebozeciealo.pl/pl/lista-unesco/> [dostęp: 22.02.2025].

była podstawą dla pozyskania przez gminę w kolejnym kroku niezbędnych zgód. Działania na tym etapie były finansowane z budżetu gminy Uniejów w kwocie 282,9 tys. zł.

Następnie podpisano umowę z firmą projektową 7MUZ Ewa Świder-Grobelna z Warszawy. Architekci Ewa i Adam Grobelni przygotowali wytyczne do projektu aranżacji Centrum i rozwiązań wystawienniczych, edukacyjnych oraz scenograficznych wystawy stałej w Spycimierzu, związanej z układaniem dywanów kwiatowych. Tak samo jak w przypadku poprzednich etapów inwestycji koszty finansowe w wysokości 20 tys. zł pokrył w całości budżet gminy Uniejów.

Rok 2020 obfitował w działania mające na celu rozpoczęcie realizacji inwestycji. Zapoczątkowało je wydanie 20 marca 2020 r. przez starostę poddębickiego decyzji o pozwoleniu na budowę Centrum. Niestety, był to czas pandemii, który wydłużył w następnym kroku proces wyłonienia firmy wykonawczej robót budowlanych. Łącznie ogłoszono pięć przetargów. Cztery pierwsze unieważniono ze względu na ceny minimalne przekraczające założenia finansowe gminy (tab. 1). Dopiero w wyniku piątego przetargu wybrano wykonawców – Przedsiębiorstwo Budowlane Częstobud Damian Świącik z Częstochowy jako lidera konsorcjum (w trakcie budowy przekształconym w Częstobud Sp. z o.o.) oraz Przedsiębiorstwo Budowlane Budopol Sp. z o.o. jako partnera konsorcjum. Postępowania przetargowe na wykonanie robót realizowano jako zadanie „Spycimierski gród atrakcją turystyki kulturowej i ludowej Uzdrowiska Uniejów” w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2012–2020 „Oś Priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu Działanie VI.2 Rozwój gospodarki turystycznej Poddziałanie VI.2.1 Rozwój gospodarki turystycznej”. Umowę z wykonawcami robót budowlanych zawarto 19 lutego 2021 r.

Po podpisaniu wspomnianej umowy w okresie od 23 marca do 29 czerwca 2021 r. lider konsorcjum wykonawców zlecił Firmie Archeologicznej ALTAMIRA badania archeologiczne. Przeprowadzono je na stanowisku Spycimierz 36, w skład którego wchodziły działki należące do gminy Uniejów. Ze względu na fakt, iż teren wyznaczony pod inwestycję wchodził w skład historycznej osady miejskiej i miasta z XIV–XX w., zespół złożony z sześciu archeologów – Marcina Biskupa, Michała Szymańskiego, Piotra Stanałowskiego, Damiana Odzimka i Mariusza Stańczyka pod kierownictwem Jakuba Śliwińskiego – przeprowadził niezbędne badania. Ponadto teren ten figurował w wojewódzkiej ewidencji zabytków, toteż ochrona konserwatorska wymagała

niniejszych czynności. Przebadano we wskazanym okresie 14,02 ara obszaru oraz odkryto 171 obiektów, m.in. elementy dawnej zabudowy zagrodowej czy parafialne cmentarzysko wczesnośredniowieczne. Dzięki ratowniczym pracom archeologów udało się udokumentować, wydobyć i zabezpieczyć artefakty związane z osadnictwem na tym terenie w przeszłości³⁵.

Tab. 1. Przetargi na wykonanie robót w zakresie zadania „Spycimierski gród atrakcją turystyki kulturowej i ludowej Uzdrowiska Uniejów”

Znak postępowania	Data wszczęcia postępowania przetargowego	Cena potencjalnie najkorzystniejszej oferty [zł]
ZP.271.21.2020.EL	10.08.2020	9 698 544,43
ZP.271.28.2020.EL	24.09.2020	9 319 710,00
ZP.271.29.2020.EL	16.10.2020	9 147 510,00
ZP.271.34.2020.EL	9.11.2020	–
ZP.271.35.2020.EL	30.11.2020	8 827 710,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Centrum „Spycimierskie Boże Ciało” w Spycimierzu z 24.02.2025 r.

Po wykonanych pracach archeologicznych przystąpiono do budowy. W lipcu 2021 r. odbyła się uroczystość wmurowania aktu erekcyjnego pod budowę Centrum. Wydarzenie to miało charakter symboliczny i religijny ze względu na poświęcenie aktu oraz kamieni z kasztelanii spycimierskiej, nieistniejących już świątyń katolickich w Spycimierzu oraz kościoła Bożego Ciała w Uniejowie, opoki różniatowskiej, czyli miejscowego budulca, oraz dwóch kamieni z włoskich sanktuariów – Greccio oraz Opactwa św. Sebastiana w Alatri. Uroczystości przewodniczył biskup diecezji włoskiej Krzysztof Wętkowski³⁶. Prace budowlane przebiegały w kolejnych miesiącach sprawnie i zgodnie z planem.

W międzyczasie, zgodnie z obowiązującymi przepisami, dzięki uprzedniemu umieszczeniu tradycji na Krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kutrowego Polski, możliwe stało się ubieganie o wpisanie na Listę

35 J. Śliwiński, *Wstępne wyniki ratowniczych archeologicznych badań wykopaliskowych, przeprowadzonych na stanowisku nr 36 (AZP 62-45/177) w miejscowości Spycimierz (gmina Uniejów)*, „Biuletyn Uniejowski” 2022, t. II, s. 27–48.

36 <https://spycimierskiebozeciealo.pl/pl/centrum-spycimierskie-boze-cialo/> [dostęp: 25.02.2025].

reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości UNESCO. W marcu 2020 r. oficjalnie złożono wniosek, który 16 grudnia 2021 r. w trakcie XVI sesji Międzyrządowego Komitetu ds. Ochrony Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO został pozytywnie rozpatrzony, a starania depozytariuszy zwieńczone wpisaniem na wspomnianą listę.

W trakcie procesu budowlanego 28 lutego 2022 r. podpisano umowę z firmą 7MUZ Ewa Świder-Grobelna na projekt aranżacji wystawy stałej wraz z przeznaczeniem urządzeń multimedialnych do potrzeb wystawy stałej (wizja i dźwięk) oraz urządzeń telekonferencyjnych, który sfinansowano z budżetu gminy. Przeznaczono na ten cel 75 tys. zł.

W międzyczasie poczyniono starania mające na celu opracowanie programu funkcjonalno-użytkowego Centrum. 30 września 2022 r. w ramach projektu „Procesja Bożego Ciała z tradycją kwietnych dywanów w Spycimierzu w kontekście krajobrazu kulturowo-przyrodniczego” zorganizowano spotkanie warsztatowe w Bibliotece Miejsko-Gminnej w Uniejowie z depozytariuszami, ekspertami i przedstawicielami samorządu. Dyskusje dotyczyły ścieżki edukacyjnej w Spycimierzu, która stanowić miała turystyczno-informacyjne uzupełnienie powstającego Centrum. Przedstawiono wtedy również propozycję logotypu zaprojektowanego przez grafika firmy SMARTLINK, prowadzonej przez Andrzeja Szoszkiewicza. Znak „kolorystyką i układem płatków kwiatowych nawiązuje do logotypu parafialnego stowarzyszenia Spycimierskie Boże Ciało, inspirowanego kształtem zabytkowej monstrancji. Układ płatków tworzy literę »C«, nawiązując do słowa Centrum oraz do owalnego kształtu nasypów dawnego grodziska. Efekt wzmacnia dodatkowy wzór kwiatowy w kolorze czerwonym, zastosowany również w warstwie tekstowej logotypu, dla podkreślenia wyrazu »CENTRUM«³⁷ (ryc. 1).

Kończącą fazą inwestycji budowlanej było wyposażenie Centrum w zaaranżowane uprzednio sprzęty multimedialne i meble muzealno-wystawienne. W tym celu 21 lipca 2023 r. ogłoszono przetarg w ramach programu rządowego „Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych – Wzrost atrakcyjności obiektów edukacyjno-turystycznych poprzez zakup wyposażenia”, z którego dofinansowano niniejszy etap. Został on rozstrzygnięty 6 października 2023 r. Wyłoniono dwie firmy, z którymi 20 października 2023 r.

37 <https://uniejow.pl/nowe-inwestycje-i-zrownowazona-turystyka-w-spycimierzu-na-warsztacie-z-mieszkancami/> [dostęp: 25.02.2025].

podpisano umowy. Pierwsza z nich – GROUP AV Sp. z o.o. – zaoferowała dostawę sprzętu multimedialnego oraz mebli muzealno-wystawienniczych do obiektu, natomiast firma Tronus Polska Sp. z o.o. odpowiadała za dostawę mebli i pozostałego wyposażenia. Pierwszy z wymienionych wykonawców na kolejnym etapie również zrealizował, wykonał i skonfigurował kontent medialny w obiekcie. Jednak nie byłoby to możliwe bez pomocy Jędrzeja Kałużnego, powołanego 19 lutego 2021 r. na stanowisko dyrektora Centrum (kierownika obiektu), który udostępniał materiały, opracowywał je oraz służył pomocą merytoryczną. Łącznie niniejszy etap inwestycji pochłonął 2 709 492,35 zł brutto, z czego większość, czyli 2 167 593,88 zł brutto, pokryło finansowanie z programu rządowego „Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych”.

Na końcowym etapie inwestycji 15 grudnia 2023 r. podpisano umowę z wcześniej już zaangażowaną firmą – 7MUZ Ewa Świder-Grobelna, która dotyczyła prowadzenia nadzoru autorskiego nad realizacją wystawy stałej w obiekcie muzealno-wystawienniczym w Spycimierzu. Usługa ta kosztowała gminę Uniejów 43 050 zł.

Podsumowując proces budowy, należy podkreślić, iż budynek Centrum był w dużej mierze finansowany w ramach Regionalnego Planu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014–2020 i kosztował 13 543 161,63 zł brutto, z czego dofinansowanie ze strony Unii Europejskiej wyniosło 5 532 035,29 zł (tj. prawie 41%). Fundusze z niniejszego programu pozyskano na podstawie projektu „Spycimierski gród atrakcją turystyki kulturowej i ludowej Uzdrowiska Uniejów”, którego zakres obejmował opracowanie dokumentacji technicznej oraz wykonanie prac budowlanych w „spycimierskim grodzie”. Oprócz budowy obiektu do projektu włączono utworzenie nowego ciągu pieszo-rowerowego na trasie Spycimierz–Uniejów, a także kampanię promującą ofertę miejsca³⁸.

Innym źródłem zewnętrznego finansowania inwestycji był Program Rządowy „Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych”, z którego pozyskano środki w wysokości 2 167 593,88 zł brutto. W związku z tym można stwierdzić, że fundusze zewnętrzne zdecydowanie przyczyniły się do wdrożenia inwestycji. Otwarcie Centrum nastąpiło 30 maja 2024 r., czyli w święto Bożego Ciała.

³⁸ <https://bip.uniejow.pl/dokumenty/745> [dostęp: 4.03.2025].

Charakterystyka budynku Centrum „Spycimierskie Boże Ciało”

Powstały w Spycimierzu budynek Centrum został zlokalizowany na północnej części działki nr 406. Jego powierzchnia użytkowa obejmuje 964,3 m², natomiast powierzchnia zabudowy wynosi 987,7 m². Podstawowym parametrem technicznym jest również wysokość obiektu, która jest równa 9,27 m³⁹. W projekcie dołożono starań, aby wygląd obiektu jak najbardziej wpasował się architektonicznie w regionalną stylistykę. W tym celu w budynku zastosowano dwuspadowe dachy z charakterystyczną więźbą i detalami drewnianymi zastrzałów czy pokryciem połaci dachowej ceramiczną dachówką. Do wykończania elewacji zastosowano charakterystyczny ciosany kamień wapienny oraz cegłę licową w naturalnej barwie⁴⁰.

Kompleks budynków powstał na planie litery „U” z jednokondygnacyjnymi skrzydłami bocznymi i dwukondygnacyjnym budynkiem ułożonym w centrum kompozycji. Trzy elementy tworzą kompozycyjną całość, jednakże są one niezależne konstrukcyjne i połączone szklanymi korytarzami. Skrzydła boczne stanowią przedłużenie prawego i lewego skrzydła budynku głównego. Służą one jako wystawiennicze i wielofunkcyjne sale interaktywne (każda o powierzchni ok. 200 m²). Natomiast część centralną stanowi hol (z centrum informacji turystycznej, sklepem z pamiątkami i produktami regionalnymi oraz szatnią) wraz z częścią gastronomiczną. Piętro budynku przeznaczone jest dla celów biurowo-edukacyjnych⁴¹. Nowy kompleks wyposażony jest w innowacyjne sale wystawowe (sala poświęcona tradycjom kwiatowym i procesji Bożego Ciała, sala dziedzictwa niematerialnego oraz sala archeologiczna)⁴². Dzięki nowoczesnemu wyposażeniu i aranżacji obiekt jest wyjątkowym miejscem nie tylko w regionie, ale także w skali międzynarodowej. Posiada on innowacyjne sprzęty, m.in. 140-calową ścianę z monitorów pasywnych, multidotykowy stół do warsztatów, podłogę interaktywną czy projekcję sterowaną gestami.

39 Projekt wykonawczy budynku „Spycimierski gród atrakcją turystyki kulturowej i ludowej uzdrowiska Uniejów” wraz z zagospodarowaniem terenu oraz infrastrukturą towarzyszącą i techniczną, Warszawa 2020.

40 <https://uniejow.pl/centrum-historyczno-kulturalne-w-spycimierzu-nabiera-kszaltow/> [dostęp: 22.02.2025].

41 <https://spycimierskiebozeciealo.pl/pl/informacje/centrum-spycimierskie-boze-cialo-rosnie-w-oczach/> [dostęp: 22.02.2025].

42 <https://spycimierskiebozeciealo.pl/pl/centrum-spycimierskie-boze-cialo-2/> [dostęp: 22.02.2025].

Budynek powstał w duchu zasad projektowania uniwersalnego, więc dostosowano go do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Wejście główne wyposażono w rampy i ukształtowano chodniki ze spadkiem. W głównym budynku oprócz klatek schodowych prowadzących na piętro umieszczono windę. W całym kompleksie wydzielono szerokie korytarze wyłożone antypoślizgowym tworzywem bez progów.

Poza budynkami zaplanowano zagospodarowanie terenów okalających Centrum. Powstały dziedziniec pełni funkcje ekspozycyjne i stanowi łącznik kompozycji z istniejącym naprzeciw Kościołem pw. Podwyższenia Krzyża Świętego. Wyłożony jest on kostką brukową ceramiczną oraz kostką z granitu płomiennego (ryc. 1).

Ryc. 1. Kompleks budynków Centrum w Spycimierzu

Źródło: fotografia własna.

Istotną rolę w funkcjonowaniu Centrum odgrywa Spycimierskie Archiwum Społeczne, w ramach którego depozytariusze tradycji gromadzą i udostępniają fotografie, filmy czy dokumenty, które stanowią dostępną bazę wiedzy o spycimierskim Bożym Ciele. Ma ono swoją siedzibę w Centrum, ale jego zbiory są również umieszczone na stronie internetowej⁴³.

43 A. Jełowicki, J. Kałużny, *Budowa i rozwój archiwów społecznych w kontekście Spycimierskiego Archiwum Społecznego*, [w:] *Ochrona niematerialnego dziedzictwa*

Eksploracja

Decydenci długo zastanawiali się nad dopasowaniem oferty Centrum do szerokiego grona odbiorców. Dzięki nowoczesnemu i innowacyjnemu sprzętowi, w który je wyposażono, możliwe było przygotowanie takich ekspozycji, które są atrakcyjne dla młodego pokolenia oraz osób dojrzałych i w podeszłym wieku. Określono cele nadrzędne programu edukacyjnego oraz programu kulturowego Centrum. Dotyczą one głównie promowania wiedzy o dziedzictwie kulturowym Spycimierza i regionu, o poszanowaniu środowiska naturalnego w kontekście roślin używanych do usypywania kwiatnych dywanów czy ukazania przykładów tej tradycji kultywowanej w różnych miejscach na całym świecie. Ponadto, oprócz budowania rozpoznawalności marki, upowszechniania i promowania wiedzy o lokalnej kulturze, zwrócono szczególną uwagę na docieranie do potencjalnych grup zainteresowanych poprzez użycie innowacyjnych rozwiązań technologii IT, które w interesujący sposób stanowią uzupełnienie stałej ekspozycji⁴⁴.

Kierując się wyznaczonymi celami, przygotowano stałe ekspozycje w trzech salach: poświęconej tradycjom kwiatowym i procesji Bożego Ciała, sali dziedzictwa niematerialnego poświęconej polskim tradycjom oraz sali archeologicznej.

1. Sala poświęcona tradycjom kwiatowym i procesji Bożego Ciała

Jest to główna część ekspozycji, od której zaczyna się zwiedzanie Centrum. Znajduje się ona w lewym skrzydle obiektu. Na jej wyposażenie składają się materialne eksponaty w postaci tradycyjnych strojów ludowych, wiekowych ornatów należących do spycimierskiej parafii oraz innych elementów związanych z tradycją układania kwiatnych dywanów. Sala zaaranżowana jest w taki sposób, by jak najbardziej oddać wygląd trasy procesji Bożego Ciała w Spycimierzu. Na posadzce wyświetlane są za pomocą rzutników kompozycje kwiatne, które w poprzednich latach zdobiły trasę procesji. Znajdują się tutaj także zdjęcia przystrojonych stacji procesji oraz łuki triumfalne (również

kulturowego – kodeks etyczny, komunikacja i transfer wiedzy, red. K. Smyk, „Seria Spycimierska” 2024, t. 3, s. 97–105.

44 J. Kałużny, T. Wójcik, *Oferta edukacyjna Centrum „Spycimierskie Boże Ciało” jako przykład promocji niematerialnego dziedzictwa kulturowego wśród młodych ludzi*, [w:] *Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego – kodeks etyczny, komunikacja, i transfer wiedzy*, red. K. Smyk, „Seria Spycimierska”, t. 3, s. 107–116.

kwiatowo-roślinne) (ryc. 2). Zwiedzający mogą zapoznać się z historią lokalnej tradycji dzięki archiwalnym materiałom audiowizualnym. Również w tej sali przedstawiono szerszy kontekst dziedzictwa niematerialnego związane go z kwietnymi kompozycjami. Układanie kwietnych dywanów ukazane jest na fotografiach oraz filmach, m.in. z Gwatemali czy Sycylii (ryc. 3). Ekspozycję można zwiedzać indywidualnie z wykorzystaniem tablic informacyjnych, jednakże skorzystanie z oprowadzania z przewodnikiem ułatwi zrozumienie wystawy.

Ryc. 2. Fragment ekspozycji sali poświęconej procesji Bożego Ciała w Spycimierzu

Źródło: fotografia własna.

Ryc. 3. Fragment ekspozycji sali poświęconej tradycjom układania dywanów kwietnych na świecie

Źródło: fotografia własna.

2. Sala dziedzictwa niematerialnego poświęcona polskim tradycjom

Znajduje się ona w prawym skrzydle obiektu i odnosi się do niematerialnego dziedzictwa Polski. Ekspozycja obejmuje materiały audiowizualne i ekspozycje z zakresu bartnictwa, szopkarstwa krakowskiego, snutki golińskiej⁴⁵ czy pokłonów feretronów. Sala wyposażona jest również w innowacyjne narzędzie pozwalające na przymierzanie w sposób wirtualny strojów ludowych z różnych regionów Polski (ryc. 4 i 5).

⁴⁵ Jest to wyjątkowy rodzaj haftu ludowego.

Ryc. 4. Fragment sali dziedzictwa niematerialnego, poświęconej polskim tradycjom
Źródło: fotografia własna.

Ryc. 5. Szopka krakowska eksponowana w Centrum „Spycimierskie Boże Ciało”
Źródło: fotografia własna.

3. Sala archeologiczna

Ostatnia z sal udostępnionych dla zwiedzających przedstawia historię grodu spycimierskiego. Ekspozowane są w niej artefakty znalezione podczas prac archeologicznych prowadzonych na terenie Spycimierza. Należą do nich głównie monety pochodzące z czasów od średniowiecza po późniejsze okresy. Obecnie sala jest w trakcie organizowania i służy również jako pokój konferencyjno-seminaryjny (ryc. 6). Zorganizowano w tym miejscu m.in. pierwszy dzień VIII Seminarium Spycimierskiego, w trakcie którego odbył się Drugi Ogólnopolski Zjazd Centrów Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego. Innym wydarzeniem przyciągającym w to miejsce rzesze uczestników jest cykl „Spotkań historycznych w Centrum”, prowadzony przez historyków przybliżających historię miejscowości wchodzących w skład parafii Spycimierz.

Oprócz sal wystawowych w Centrum zorganizowano przestrzeń warsztatową (na piętrze budynku głównego). Zorganizowane grupy (10–50 osób) mogą skorzystać z lekcji muzealnych i warsztatów. Obecnie Centrum oferuje sześć różnych zajęć dla grup, które przeznaczone są dla dzieci i młodzieży. Centrum nie jest stereotypowym muzeum, ponieważ różnorodne warsztaty umożliwiają edukację poprzez doświadczanie i aktywność. Uzupełnieniem jego oferty jest możliwość spaceru szlakiem historyczno-kulturowym „Spycimierska droga”, pozwalającym na poznanie historii wsi. Ponadto oferta Centrum została poszerzona w styczniu 2025 r. poprzez utworzenie w nim

filii Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Uniejowie. Wydarzeniem organizowanym przez Centrum (zaplanowanym na 15 marca 2025 r.) będzie cykl warsztatów w ramach Akademii Kwiatnych Dywanów w Spycimierzu, który przybliży zainteresowanym historię i techniki układania kwiatnych dywanów, ale jednocześnie pozwoli na przełożenie wiedzy na praktykę w trakcie warsztatów artystycznych i nauki technik florystycznych. Program pierwszego ze spotkań skierowany jest do dzieci i młodzieży w wieku 8–15 lat z terenu lokalnej parafii. Doświadczeni depozytariusze tradycji również wezmą udział w wydarzeniu i będą przekazywać młodym pokoleniom tradycję w sposób bezpośredni⁴⁶.

Ryc. 6. Fragment sali archeologicznej (w tym konferencyjnej)

Źródło: fotografia własna.

Podsumowanie

Opisywane w artykule Centrum to nie tylko regionalne muzeum, ale zdecydowanie coś więcej. Jest to miejsce dopracowane w każdym detalu, stworzone przy udziale lokalnej społeczności, tj. depozytariuszy tradycji układania kwiatnych dywanów.

Fakt, iż tradycja ta została umieszczona na Krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego, a w następstwie również na Liście reprezentatywnej niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości UNESCO, poszerzył możliwości jej promocji i kultywowania. Znaczącą rolę odegrał również

⁴⁶ <https://www.facebook.com/Spycimierskie.Centrum> [dostęp: 6.03.2025].

lokalny samorząd gminy Uniejów, który wyłożył częściowo własne środki na przeprowadzenie w Spycimierzu tej inwestycji oraz pozyskał dofinansowanie ze środków zewnętrznych.

Dziś jest to miejsce służące promocji tradycji wśród młodych pokoleń, ale także poszerzania wiedzy o wielu innych elementach dziedzictwa niematerialnego. Oferta Centrum jest bogata w innowacyjne rozwiązania technologiczne atrakcyjne dla młodego pokolenia oraz w warsztaty i cykle spotkań. Centrum „Spycimierskie Boże Ciało”, pomimo krótkiego okresu funkcjonowania, do tej pory odnosi sukces i wciąż się rozwija. Do nawiązywania kontaktu z odbiorcami treści wykorzystywane są środki przekazu wirtualnego, np. Facebook, gdzie na bieżąco zamieszczane są informacje o planowanych wydarzeniach.

Przeprowadzona w Spycimierzu inwestycja może stanowić wzorzec dla istniejących oraz dopiero powstających muzeów dotyczących niematerialnego, ale także materialnego dziedzictwa kulturowego. Kluczem do odniesienia sukcesu są: ciągła współpraca z lokalną społecznością, zachowanie kontekstu miejsca i przemyślany, konsekwentny plan działania.

Bibliografia

- Blake J., *Museums and safeguarding intangible cultural heritage – facilitating participation and strengthening their function in society*, „International Journal of Intangible Heritage” 2018, t. 13(1), s. 18–32.
- Folga-Januszewska D., *Muzeum: definicja i pojęcie czym jest muzeum dzisiaj?*, „Muzealnictwo” 2008, t. 49, s. 200–203.
- Góral A., *E-dziedzictwo – potencjał cyfryzacji w zakresie zachowania ciągłości przekazu niematerialnego dziedzictwa kulturowego*, „Zarządzanie w Kulturze” 2012, t. 13(1), s. 87–100.
- Jełowicki A., *Prezentacja badań niematerialnego dziedzictwa kulturowego w muzeum narodowym rolnictwa w Szreniawie*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Muzealnej” 2019, t. 6(1), s. 71–85.
- Jełowicki A., Kałużny J., *Budowa i rozwój archiwów społecznych w kontekście Spycimierskiego Archiwum Społecznego*, [w:] *Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego – kodeks etyczny, komunikacja i transfer wiedzy*, red. K. Smyk, „Seria Spycimierska” 2024, t. 3, s. 97–105.

- Kałużny J., Wójcik T., *Oferta edukacyjna Centrum „Spycimierskie Boże Ciało” jako przykład promocji niematerialnego dziedzictwa kulturowego wśród młodych ludzi*, [w:] *Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego – kodeks etyczny, komunikacja, i transfer wiedzy*, red. K. Smyk, „Seria Spycimierska”, t. 3, s. 107–116.
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r., Dz.U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018.
- Madej S., Madej M., *Finansowanie dziedzictwa kulturowego z funduszy UE*, „Ekonomia. Wrocław Economic Review” 2015, t. 21(4), s. 43–59.
- Pawłowska A., *Ochrona dziedzictwa kulturowego jako zadanie samorządu gminnego*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2019, t. 10(2), s. 199–213.
- Pędziwiatr E., *Ewolucja finansowania sektora kultury na poziomie regionalnym ze środków Unii Europejskiej*, „Europa Regionum” 2017, t. 33, s. 93–102. <https://doi.org/10.18276/er.2017.33-09>
- Projekt wykonawczy budynku „Spycimierski gród atrakcją turystyki kulturowej i ludowej uzdrowiska Uniejów” wraz z zagospodarowaniem terenu oraz infrastrukturą towarzyszącą i techniczną, Warszawa 2020.
- Przyborowska-Klimczak A., *Międzynarodowa ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturalnego*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2005, t. 3.
- Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore*, 15 November 1989, „Records of the General Conference Twenty-fifth Session”, Paris, 17 October to 16 November 1989, vol. I – Resolutions, s. 238–243.
- Schreiber H., *Dwadzieścia lat Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego: międzynarodowe konteksty i polskie doświadczenia*, [w:] *Niematerialne dziedzictwo kulturowe. Zbiór dokumentów*, red. H. Schreiber, Warszawa 2023, s. 18–48.
- Smyk K., *Pojęcie depozytariusza niematerialnego dziedzictwa kulturowego w polskim dyskursie heritologicznym*, „Literatura Ludowa. Journal of Folklore and Popular Culture” 2024, t. 68, nr 1–2, s. 7–20. <https://doi.org/10.12775/LL.1.2024.001>
- Szozkiewicz A., *„Droga” spycimierskiego Bożego Ciała do UNESCO*, „Biuletyn Uniejowski” 2022, t. 11, s. 125–140. <https://doi.org/10.18778/2299-8403.11.07>

- Śliwiński J., *Wstępne wyniki ratowniczych archeologicznych badań wykopaliskowych, przeprowadzonych na stanowisku nr 36 (AZP 62-45/177) w miejscowości Spycimierz (gmina Uniejów)*, „Biuletyn Uniejowski” 2022, t. II, s. 27–48. <https://doi.org/10.18778/2299-8403.11.02>
- Weźgowiec B., *Materialne i niematerialne dziedzictwo Europy Środkowej w praktykach Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie*, „Perspektywy Kultury = Perspectives on Culture” 2023, t. 41(2/2), s. 337–354. <https://doi.org/10.35765/pk.2023.410202.20>

Źródła internetowe

- <https://bip.uniejow.pl/dokumenty/745> [dostęp: 4.03.2025].
- <https://dziedzictwokarpat.pl/badania> [dostęp: 19.02.2025].
- <https://dziedzictwokarpat.pl/honorowa-rada-programowa-1> [dostęp: 19.02.2025].
- <https://mck.krakow.pl/misja-statut-logo> [dostęp: 11.02.2025].
- <https://mcksokol.pl/aktualnosc/dom-podhalanski-zmienia-sie> [dostęp: 19.02.2025].
- <https://mcksokol.pl/instytucja> [dostęp: 19.02.2025].
- <https://muzeum-szreniawa.pl/muzeum-w-nowym-tomyslu/> [dostęp: 13.02.2025].
- <https://niematerialne.nid.pl/krajowa-lista-niematerialnego-dziedzictwa-kulturowego/> [dostęp: 11.02.2025].
- <https://owidz.pl/poznaj-nas/muzeum-mitologii-slowianskiej/> [dostęp: 21.02.2025].
- <https://polakpotrafi.pl/projekt/muzeum-mitologii-slowianskiej> [dostęp: 21.02.2025].
- <https://przemysl.naszemiasto.pl/otwarcie-bieszczadzkiego-centrum-dziedzictwa-kulturowego/ar/c7-9775937> [dostęp: 19.02.2025].
- <https://rzeszow.tvp.pl/76497273/bieszczadzkie-centrum-dziedzictwa-kulturowego-w-budynku-rafinerii-fanto> [dostęp: 19.02.2025].
- <https://spichlerzkaszubski.pl/page/start.php> [dostęp: 21.02.2025].
- <https://spycimierskiebozeczialo.pl/pl/centrum-spycimierskie-boze-cialo/> [dostęp: 25.02.2025].
- <https://spycimierskiebozeczialo.pl/pl/centrum-spycimierskie-boze-cialo-2/> [dostęp: 22.02.2025].

- <https://spycimierskiebozeczialo.pl/pl/informacje/centrum-spycimierskie-boze-cialo-rosnie-w-oczach/> [dostęp: 22.02.2025].
- <https://spycimierskiebozeczialo.pl/pl/lista-unesco/> [dostęp: 22.02.2025].
- <https://uniejew.pl/centrum-historyczno-kulturalne-w-spycimierz-nabiera-ksztaltow/> [dostęp: 22.02.2025].
- <https://uniejew.pl/nowe-inwestycje-i-zrownowazona-turystyka-w-spycimierz-na-warsztacie-z-mieszkancami/> [dostęp: 25.02.2025].
- <https://www.facebook.com/Spycimierskie.Centrum> [dostęp: 6.03.2025].
- <https://www.muzeum.wejherowo.pl/d/aktualnosci/komunikaty/czy-znasz-rodzima-literature-zapraszamy-na-minutke-cz-20/?cat=62> [dostęp: 21.02.2025].
- <https://www.muzeum.wejherowo.pl/d/o-muzeum/historia/historia-muzeum/?cat=18> [dostęp: 21.02.2025].
- <https://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/> [dostęp: 11.02.2025].
- <https://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/listy-dziedzictwa-niematerialnego/krajowa-lista/> [dostęp: 11.02.2025].

